

AZ ELEKTRONIKUS VILÁGZENE TÖRTÉNETE.

LOKÁLBÓL GLOBÁL.

A VILÁGZENÉN BELÜL MÁR A KILENCVENES ÉVEK ELEJÉN MARKÁNSAN MEGJELENT AZ ELEKTRONIKUSZENEI IRÁNYZAT, AMI A KÉTEZRES ÉVEKBEN NAGY FELFEDEZÉSEKHEZ VEZETETT, EGY PILLANATRA MÉG A GLOBÁLIS MAINSTREAM-ÁTTÖRÉS ÍGÉRETÉT IS MAGÁBAN HORDOZTA ÉS MÁIG INNEN ÉRKEZIK AZ IZGALMAS ZENÉK EGY JELENTŐS RÉSZE.

RÓNAI ANDRÁS.

GLÓBAL BASS A VILÁGZENE PERIFÉRIÁJÁN

A világzene többféleképpen is kapcsolódik az elektronikához: távoli stílusokat lehet „emésztetőbbé” tenni némi szintizéssel (bizonyos körökben ennek köszönheti rossz hírért a world music gyűjtőkategória), egzotikus hangmin-tákkal lehet feldobni bevett műfajokat és az elektronika ad lehetőséget sosem volt világok zenéjének létrehozására is.

Van a világzene perifériáján még egy lehetőség: azok az elektronikus zenei stílusok, amik Európából, Amerikából indultak, bekerültek egy-egy helyi közösségbe, amik aztán a maguk képére formáltak. Két hatás érvényesül itt egyszerre: a helyi hagyományok – itt nem arra kell gondolni, hogy „örizni akarják a gyökereiket”, hanem a közönség ízlésére, elvárásaira, amit a zenészeknek ki kell szolgálniuk (és ki is akarnak: ez nem l’art pour l’art zene). A másik hatás az, hogy milyen eszközök érhetők el: távol vagyunk a csúcsstúdiók polírozott hangzásaitól, egyszerű szintik, samplek, szoftverek állnak csak rendelkezésre.

Hasonló ez ahhoz, amikor Afrikában meghallották James Brownt, és ők is olyat akartak – de persze nem pont olyan lett, és lön afrofunk. Ám ezeket az elektronikus stílusokat másképpen szokás kezelni, mint a világzene szövetébe már beépült, régebbi műfajokat. Szokás használni rájuk a **global bass** és **ghettotech** neveket, a **world music 2.0** elnevezés is felvetődött.

Ezek a színterek saját szabályok szerint működnek, másolt cd-ken, memóriakártyáról memóriakártyára terjednek a zenék – és ma a YouTube-on, ahol könnyebben rájuk találhat egy ízlésmódló dj, blog vagy kiadó. Általában egy-két sztár kerül be a nyugati körforgásba, a többiek teszik a dolgukat otthon tovább. A komplexusos magyar zenei valóságából nézve furcsa lehet, de a legtöbbször nem is igazán érdekli őket a „külföldi befutás”.

ELŐZMÉNY: ASIAN UNDERGROUND

A kétezres évek nagy hullámának előzménye a brit **Asian underground** szcéna volt. Ázsiai bevándorlók Nagy-Britanniában (gyakran Londonban) született gyerekei vagy unokái keverték össze hiphopot, jungle-t, technót, dubot

az őshaza zenéjével, politikai aktivizmussal. A kilencvenes évek közepén indult a legtöbb előadó: **Transglobal Underground**, **Natacha Atlas**, **Fun-Da-Mental**, **Asian Dub Foundation**. **Talvin Singh Anokha** – *The Soundz Of The Asian Underground* válogatásával nagy visszhangot váltott ki 1997-ben, 1999-ben pedig Mercury-díjat is nyert szólólemezével.

M.I.A. ÉS A NAGY ROBBANÁS

A következő nagy hullám az előző évtized közepén indult. **M.I.A.** 2005-ös *Arular*, majd 2007-es *Kala* című lemeze nyitotta fel sok ember szemét, nem függetlenül attól, hogy az XL kiadó jelentette meg ezeket. A mindenholonnan mindenfelét színes kollázsba rendező, egy karizmatikus előadó által összefogott lemezek sikere után pedig jött az áradat. Újabb és újabb műfajokat fedeztek fel a dj-k, zenei blogok, és bár a mainstreambe nem sok minden szivárgott át mindebből (M.I.A. sem lett A-listás sztár, a *Paper Planes* is az *Ananász expressz* filmnek köszönhetően jutott be az amerikai top 10-be), az évtized második felének egyik legfontosabb zenei történése volt a global bass robbanása. Még a hirdető is láttak benne fantáziát, a Nike

például egy kontinenseket végigjáró mixsorozatot szponzorált.

KÉT MEGKÖZELÍTÉS

Ekkoriban már rendszeresen téma volt, hogy „jaj, nem történik semmi új a zenében”, viszont a látványosan felgyorsult zenei világnak szüksége volt újdonságokra. A global bass irányzatok nagyon jól jöttek, ráadásul nyers energiájukkal ellenpontozták a polírozott nyugati zenét, és a ritmusvilágot is felfrissítették. Ezt az irányt leginkább **Diplo** neve fémjelzi, aki egy időben M.I.A. zenei és magánéleti partnere volt, aztán eljutott a mainstream csúcsaira is. Őt sokat kritizálják: mindenhol megjelenik, felfedez / lenyúl valamit, aztán learatja a babérokat (vagyis ő a „random white dude be everywhere”). Ugyanakkor nélküle (valamint **Major Lazer** nevű együttese és Mad Decent nevű kiadója nélkül) másképp nézne ma ki a zenei világ. Például a műfaj egyik harsány zsenijét, **Munchit** is ő ismertette meg sokakkal.

A mainstreamtől távol, de azért a sajtóban hangsúlyosan megjelent egy másik irány. A balos ún. posztkolonialista (a gyarmatosítás következményeivel elméletileg is leszámoló) gondolkodás is nagyszerű témát talált a gettótechnóban – és kritizálni valót azokban, akik privilegizált helyzetből rárepültek az elnyomottak zenéire. Az elméleti igényű megközelítés kiemelkedő alakja **DJ /rupture**, aki már 2001-es *Gold Teeth Thief* című, elképesztő mixében megmutatta, hogyan lehet a legkreatívabban összekeverni három lemezjátszón a világ legkülönfélébb zenéit.

A LEGFONTOSABB MŰFAJOK

Ekkoriban főleg a latin-amerikai és az afrikai zenék mentek nagyot. Elsőként a **baile funk / funk carioca** futott be nagy karriert (M.I.A. is használta, nem sokkal később a **Bonde Do Role** népszerűsítette), a Rio de Janeiro gettóiban, a favelákban született ütős stílus, ami eredeti formájában erősen kapcsolódik a drogbandákhoz. A karibi zenék közül a **cumbia** többé vagy kevésbé elektronizált változatai stabilan jelen vannak máig;

/ BURAKA SOM SISTEMA

a reggaetont és a Dutch house-t, brostepet, szirénázást keverő **moombahton** rövidebb ideig tündökölt, de akkor nagyon (Skrillex is játszotta). Egy időben úgy tűnt, a spanyol hódítás előtti mexikói dallamvilághoz visszanyúló **3ball** is nagyobb lesz, mint amilyen lett.

Afrikából két ország emelkedett ki. Egyrészt Angola, ahonnan a kemény **ku duro** Portugálián és a **Buraka Som Sistema** sikerén keresztül lett ismert. Másrészt a **dél-afrikai house** színtér, vagyis a **kwaito** ment nagyot, miután **DJ Mujava Township Funk** című számából a Warp kiadó klubslágeret csinált. Az érdekes kailimpálós ritmusok és izgis szintihangok mellé sokszor társul ének, netán feleletgős kórusok – utóbbiak az európai fül számára a leginkább „afrikai” elemek a zenében. A színteret leginkább a 2010-es *Ayobaness! The Sound Of South African House* válogatás népszerűsítette. Dél-Afrikából jöttek olyan teljesen egyedi dolgok is, mint a valószerűtlenül túlpörgetett gyerekbulizenére emlékeztető **shangaan electro**. Ne feledkezzünk meg a ghánai **hiplife**-ről sem, már csak az Irie Maffia-tagokon keresztül létrejött magyar kapcsolatok (konkrétan a **FOKN Bois**) miatt sem.

De ez csak a jéghegy csúcsa, mert nagyon sok minden tűnt fel, akár mondjuk a kanadai óslakos indiánok zenéje, harsány elektronikával keverve (**A Tribe Called Red**, műfajuk a **pow wow step**). Közben az újraeladások, válogatások ipara is nagyon felpörgött, és a múltból is előkerültek izgalmas, a mi fülünknek nagyon furá elektronikus zenék.

Aztán ez a nagy hullám azóta elült. Vagy inkább a zenerajongók számára természetessé vált, hogy a világ minden tájáról jöhetnek érdekes elektronikus zenék, és nem kell már ezt valami külön néven összefoglalni (ami per sze eleve egy kicsit erőltetett volt). Ráadásul a harsányabb global bass-stílusok viszonylag közel álltak a dubstephez, aminek hanyatlása magával rántotta a rokon (nak érzett) zenéket.

GLOBÁLIS ELEKTRONIKUS ZENÉK MA

Ebben az évtizedben egyre nagyobb figyelmet kaptak az arab zenék, kezdve az évtizedforduló körül ismertté lett szíriai, **dabke** esküvői bulizenét játszó **Omar Souleyman**nal. A **chaabi** vagy **shaabi** stílust többször is felfedezte már a nyugati sajtó, főként az egyiptomi színteret; kiemelkedik innen a virtuóz **Islam Chipsy** (paradox módon) szintetikus ösereje. **Sote** hol egészen kemény tánczenéje, hol az iráni hagyományos zenéhez kapcsolódó kortárs elektronikája is szép figyelmet kap.

Gyakran kerülnek elő teljes stílusok helyett inkább kollektívák, amiket egy-egy kiadó fog össze. Ilyen a szenzációs poliritmikus tánczenét megjelentető portugál **Principe Discos**; a Durban nevű dél-afrikai nagyvárosban működő **Gquom Oh!**; a nagy mexikói **NAAFI** kollektíva. A **NON** pedig politikailag tudatos, gyakran metaszinten, kommentárként is érdekes zenéket jelentet meg.

És még mindig vannak ám olyan stílusok, amiket nem fedezett fel a világ. Pompás gyűjtőhely a Sahel Sounds kiadó, ami a 2011-es *Music From Saharan Cellphones* gyűjtemény nyel került fel a zenerajongók térképére. A mobiltelefonról mobiltelefonra terjedő zenék megmutatták, hogy a sivatagi blues simán összefér az autotune-nal! A Sahel Sounds tette láthatóvá például a Maliban az utcai bulikon szóló **balani** műfajt, vagy a mi fülünknek teljesen szürreálisként hangzó, szintetikus, Bollywood-inspirálta nigériai filmzenéket.

Magyarországon is van izgalmas, noha elég kicsi global bass-élet; a Recorder is foglalkozott már a **Stas** vezette **Babylon Records** kiadóval, vagy az **Irie Maffia**-tag Élő Márton vonatkozó munkásságával, és az elmúlt évek egyik legnagyobb magyar rádiós slágerét jegyző **SuperStereo** is ezen a vonalon indult el.

